

Odvetvová koncepcia odborného vzdelávania a prípravy žiakov na výkon povolania a odborných činností v rezorte kultúry

Úvod

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) je v zmysle § 18 zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre štátny jazyk, ochranu pamiatkového fondu, kultúrne dedičstvo a knižníctvo, umenie, autorské právo a práva súvisiace s autorským právom, osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí, vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, médiá a audiovizíu. Ministerstvo tiež metodicky riadi činnosť slovenských inštitútov v zahraničí v oblasti ich kultúrneho pôsobenia.

1. Východiská koncepcie

Školstvo v Slovenskej republike sa až do 1.9.2008 riadilo neaktuálnym a zastaraným zákonom č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl, v dôsledku čoho mala kvalita vzdelávania klesajúci trend a obsah vzdelávania nezodpovedal požiadavkám trhu práce, čo potvrdzovali aj výsledky medzinárodných meraní. Od školského roku 2008/2009 sa v Slovenskej republike začala realizovať reforma školstva na základe zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Nanovo sa definovala sústava škôl v Slovenskej republike, systém vzdelávania bol prispôsobený medzinárodným štandardom a zaviedol sa dvojúrovňový model vzdelávania, ktorý prináša školám väčšie možnosti profilovať sa na základe potrieb regiónu a svojich možností.

Právna úprava odborného vzdelávania sa odvíja od týchto právnych noriem:

- zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- zákon č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 282/2009 Z. z. o stredných školách.

V sústave učebných a študijných odborov na stredných školách podľa vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 282/2009 Z. z. o stredných školách, ktorých absolventi získavajú stredné odborné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie, sú v oblasti kultúry relevantné odbory evidované pod kódmi, pričom ku každému kódu je pripojený prehľad povolání, v ktorých sa absolventi stredných a vysokých škôl môžu uplatniť na trhu práce.

2. Ciele odvetvovej koncepcie odborného vzdelávania a prípravy žiakov na výkon povolania a odborných činností v rezorte kultúry

Cieľom odvetvovej koncepcie odborného vzdelávania a prípravy žiakov na výkon povolania a odborných činností v rezorte kultúry (ďalej len „koncepcia“) v oblasti odborného vzdelávania bude úzka spolupráca na priamom prepojení školského systému na potreby trhu práce, zlepšovaní podmienok odborných škôl v jednotlivých regiónoch Slovenskej republiky, systému ďalšieho – celoživotného vzdelávania, politiku zamestnanosti a posilnenie úlohy

zamestnávateľov v rezorte kultúry, s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

V súlade s Národným programom výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike bude ministerstvo podporovať prípravu a vzdelávanie odborníkov zameranú na praktické využitie ich znalostí a schopností v súlade s potrebami trhu práce. Nové hospodárske a spoločenské potreby, ktoré v rámci jednotného trhu presadzuje Európska únia, si budú vyžadovať aj zmeny v obsahu a štruktúre odborného školstva zameraného na študijné odbory pre potreby rezortu kultúry. Zámerom ministerstva je rozvoj odborného školstva podľa najnovších výsledkov vedy a techniky, ktoré zaručia rozvoj vedomostí, zručností a schopností žiakov potrebných pre výkon povolania a odborných činností v oblasti kultúry na najvyššej úrovni.

S týmto zámerom bude ministerstvo podporovať

- zvyšovanie kvality vzdelávacieho procesu učiteľov a žiakov podľa noriem Európskej únie,
- väčšie prepojenie odborného vzdelávania na potreby trhu práce a posilnenie praktických zručností a skúseností absolventov škôl v odboroch v oblasti kultúry,
- zvyšovanie kvality vzdelávacieho procesu v odboroch súvisiacich s kultúrou na školách,
- naviazanie systému vzdelávania na stredných a vysokých školách na systém výučby základného školstva a vytvorenie štruktúry študijných odborov v sieti stredných a vysokých škôl, ktorá by zabezpečovala kvalifikovaných pracovníkov pre všetky druhy pamäťových a fondových inštitúcií,
- zaradenie praktickej výučby do učebných osnov súvisiacich odborov, ktorá bude zohľadňovať potreby zamestnávateľov- inštitúcií pôsobiacich v rezorte kultúry (napr. výstavníctvo, základy administratívy, dokumentácia, interná štruktúra kultúrnych inštitúcií, poznanie kľúčových kompetencií zamestnanca kultúrnych inštitúcií, muzeológia...atď.),

a to konkrétne

- rozvoj študijného odboru kultúrno-výchovný pracovník vo všetkých regiónoch Slovenskej republiky, dbať (tak, aby na stredných školách tento odbor nenahradil postupne odbor animátor, resp., aby tento odbor nezanikol, pretože predstavuje jediný študijný odbor zaoberajúci sa všeobecne a komplexne osvetovou činnosťou),
- doplnenie predmetu galerijná a múzejná pedagogika do študijného programu odborov dejiny umenia, kulturológia a estetika,
- vzdelávanie študentov stredných škôl, pripravujúcich sa na akékoľvek povolanie v oblasti náboženstiev, cirkví a náboženských spoločností – či už v rámci predmetu náuka o spoločnosti, alebo iných predmetov,
- zaradenie mediálnej výchovy do študijných osnov v odbore 76 učiteľstvo a vytvoriť tým podmienky pre odbornú prípravu nových výchovno-pedagogických pracovníkov pre oblasť médií a nových komunikačných technológií,
- doplnenie nového zamerania odboru scénické výtvarníctvo, chýbajúceho zamerania pre súčasnú divadelnú tvorbu, televízne a rozhlasové štúdiá,
- odstránenie rozporov a nesúladu vyplývajúcich z nedostatku špecialistov schopných splniť požiadavky pamiatkarov na uplatňovanie historických remesiel a tradičných technológií a odstránenie pretrvávajúceho nezájmu žiakov o štúdium v tejto oblasti,
- vytvorenie hudobných gymnaziálnych tried popri konzervatóriách alebo vytvorenie nového typu školy hudobné gymnázium, kde by študentom bolo poskytnuté odborné vzdelanie, ale aj výučba tzv. gymnaziálnych predmetov. Absolvent hudobného gymnázia alebo školy podobného zamerania bude mať (v prípade záujmu ďalej

študovať) širšiu možnosť voľby študijných odborov v kombinácii s hudbou, prípadne nebude jeho výber obmedzený iba vzdelaním v odbore hudby,

- zaradenie odboru lektorstva (pracovný názov) v múzeách, galériách a planetáriách ako samostatného odboru v rámci kódu 75 „pedagogické vedy“; predmetom tohto odboru by bolo poskytovanie profesionálnych informácií o muzeálnych či galerijných expozíciách, a v planetáriách, čím by sa uvoľnili odborné a vedecké kapacity nadbytočne zaťažované sprevádzaním, poskytovaním výkladu či výkonom lektorstva,
- v rámci existujúceho školského systému – študijných odborov – doplnenie vzdelávania nielen o kultúrno-výchovnú činnosť, ale aj o štúdium, týkajúce sa odbornej ochrany kultúrneho dedičstva – konzervovanie, preparovanie (odbor preparácie navrhujeme zriadiť ako samostatný študijný odbor, pretože štúdium tohto odboru úplne absentuje) a reštaurovanie všetkých druhov zbierok pamäťových a fondových inštitúcií, vrátane ich dokumentácie,
- v rámci existujúceho školského systému študijných odborov doplnenie vzdelávania o štúdium týkajúce sa problematiky priemyselnej digitalizácie kultúrneho dedičstva pamäťových a fondových inštitúcií (dlhodobá archivácia digitálneho obsahu, priemyselná ochrana digitálnych nosičov, metódy a formy využívania analógových a digitálnych systémov a služieb na účely vedy, výskumu, vzdelania, inovácií, podpory podnikania a prezentácie národného kultúrneho a vedeckého dedičstva v národných a nadnárodných systémoch a službách),
- zapojenie do procesu vzdelávania aj občanov znevýhodnených skupín za účelom uplatnenia sa na trhu práce,
- podporiť činnosť základných umeleckých škôl.

3. Zásadné programové zmeny na dosiahnutie cieľov koncepcie

Na dosiahnutie stanovených cieľov budú vplývať predovšetkým inštitúcie pôsobiace v rámci štátnej správy najmä Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, orgány územnej samosprávy, ako aj zamestnávateľia. Títo účastníci systému odborného vzdelávania by sa mali vo vzájomnej aktívnej spolupráci podieľať na tvorbe profilov absolventov odborného vzdelávania a ich prípravy na výkon povolania, na určovaní požadovaných vedomostí, zručností, schopností, praktických skúseností a pracovných návykov, vyjadrovať sa k tvorbe učebníc, učebných pomôcok a učebných textov.

Ministerstvo považuje v tomto procese za dôležité nielen vo vzťahu k základným školám, ale aj v nadväznosti na ďalšie stupne vzdelávania (stredné a vysoké školy):

- zabezpečiť užšiu spoluprácu ministerstva so samosprávnymi krajmi ako zriaďovateľmi škôl,
- realizovať prieskum potrieb odborného vzdelávania pre potreby rezortu kultúry,
- aktívne sa podieľať na projekte „Národná sústava povolání v Slovenskej republike“,
- podporiť rozvoj tzv. osobnostných zručností (empatia, komunikácia, prezentácia, kreativita) v rámci vzdelávacieho procesu,
- podporiť užšiu spoluprácu medzi školami a inštitúciami pôsobiacimi v rezorte kultúry, spolupracovať na príprave a tvorbe vzdelávacích programov a učebných osnov pre všetky druhy študijných odborov,
- časť vyučovania zamerať na získanie praktických vedomostí a skúseností v inštitúciách pôsobiacich v rezorte kultúry prostredníctvom rôznych foriem spolupráce napr. návštev, stáží a praktickej výučby,
- možnosť inštitúcií rezortu kultúry participovať na vzdelávacom procese a vzdelávať tak svojich budúcich zamestnancov,

- dosiahnuť využiteľnosť všetkých absolventov vyučovaných odborov súvisiacich s rezortom kultúry na trhu práce, a to aj v rámci ostatných členských krajín Európskej únie,
- prehodnotiť systém priebehu a obsahu maturitných a štátnych skúšok a prepracovať ho s dôrazom na praktické skúsenosti a ich využiteľnosť na trhu práce,
- zvýšiť úroveň ovládania slovenského jazyka, ktorá je predpokladom kvalitného výkonu povolania,
- zabezpečiť výučbu odborných predmetov kvalifikovanými pedagógmi,
- skvalitniť vybavenie učební pre odbornú prax (dielne, ateliéry atď.),
- znížiť počet škôl vyučujúcich niektoré odbory a finančné prostriedky použiť na ostatné odbory, a naopak doplniť napr. výučbu múzejnej pedagogiky, regionálnych dejín,
- v niektorých študijných odboroch stredných škôl stanoviť povinnú odbornú prax v pamäťovej a fondovej inštitúcii, napr. v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva – konzervovanie, preparovanie, reštaurovanie, dokumentácia a digitalizácia,
- v oblasti muzeológie vytvoriť samostatné katedry muzeológie na filozofických fakultách vysokých škôl, prehodnotiť akreditácie a názvy takýchto existujúcich vysokoškolských študijných odborov a doplniť predmet múzejná pedagogika, múzejná preparácia a konzervácia, resp. zvýšiť rozsah ich výučby,
- zaradiť mediálnu výchovu do študijných osnov v odbore 76 učiteľstvo a vytvoriť tým podmienky pre odbornú prípravu nových výchovno-pedagogických pracovníkov pre oblasť médií a nových komunikačných technológií.

4. Pracovný postup na zabezpečenie zmien vyplývajúcich z koncepcie

Ministerstvo sa bude prostredníctvom svojej a aj participácie inštitúcií rezortu kultúry na projektoch týkajúcich sa stanovenia štandardov požiadaviek trhu práce na odborné vedomosti, zručnosti a praktické skúsenosti v rôznych komisiách, radách a pod., (napr. Národná sústava povolání v Slovenskej republike) v Slovenskej republike ako aj v medzinárodnom meradle, snažiť zabezpečiť naplnenie uvedených cieľov, najmä:

- sledovať súčasný stav odborného vzdelávania a prípravy žiakov na výkon povolania a odborných činností v rezorte kultúry, a to v spojení aj s ostatnými stupňami vzdelávania,
- monitorovať a pravidelne vyhodnocovať stav a realizáciu odborného vzdelávania,
- vyvinúť iniciatívu pri dopĺňaní štátnych vzdelávacích programov pre efektívne odborné vzdelávanie a prípravu na výkon povolania v oblasti kultúry,
- spolupracovať pri príprave a tvorbe učebníc, učebných textov a učebných pomôcok pre odborné vzdelávanie a prípravu na povolanie v oblasti kultúry,
- vytvárať podmienky pre celoživotné vzdelávanie v oblasti kultúry a následné uplatnenie sa na trhu práce,
- uskutočniť výskum potrieb a nedostatkových profesií v oblasti kultúry,
- definovať nové typy profesií a študijných odborov v oblasti kultúry.

5. Záver

V súčasnej dobe, keď je potrebné vzhľadom na stav systému vzdelávania v školstve a trhu práce uvedomiť si ich vzájomné prepojenie a vplyv požiadaviek trhu práce na systém vzdelávania, bude prvoradou úlohou nielen ministerstva samotného, ale aj ostatných zložiek vstupujúcich do tohto systému, prehodnotiť súčasnú situáciu a vytvoriť jednotný mechanizmus, kedy systém odborného vzdelávania v Slovenskej republike bude reflektovať

potreby inštitúcií rezortu kultúry, ako zamestnávateľov, a bude schopný sa v krátkej dobe prispôbiť potrebám trhu práce v oblasti kultúry.

Na dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnutné, aby sa jednotný systém odborného vzdelávania uplatňoval vo všetkých stupňoch vzdelávacieho procesu od základných škôl až po vysoké školy a aby sa premietol aj do celoživotného vzdelávania. Iba takýmto spôsobom bude možné vychovávať kvalitných a odborne zdatných ľudí, ktorí nebudú mať problém uplatniť sa v nimi vyštudovanom odbore v Slovenskej republike i v zahraničí. Znamená to, že už od druhého stupňa základných škôl by sa žiaci mohli vzdelávať v odboroch patriacich do oblasti kultúry a následne v štúdiu pokračovať na strednej škole, vysokej škole, prípadne prostredníctvom vzdelávacích programov celoživotného vzdelávania. Taktiež je nevyhnutné odstrániť jeden z najväčších problémov súčasného vysokoškolského vzdelávania a povedomia občanov, keď je pre veľký počet študentov určitých typov vysokých škôl dôležitejšie získanie vysokoškolského titulu, ako ich ďalšie uplatnenie v danom odbore. Z tohto dôvodu bude úlohou účastníkov participujúcich na tvorbe a zmene vzdelávacieho systému odborného vzdelávania, aby sa absolventi nižších stupňov škôl a iných vzdelávacích programov celoživotného vzdelávania dokázali uplatniť na trhu práce, boli konkurencieschopní a dostatočne odmeňovaní v závislosti od ich odborných vedomostí a praktických zručností, a nie stupňa dosiahnutého vzdelania.

Veľmi dôležitou zložkou odborného vzdelávania by malo byť praktické vzdelávanie prostredníctvom inštitúcií rezortu kultúry, ktoré by jednak participovali na tomto vzdelávaní a jeho skvalitňovaní, a v konečnom dôsledku by vyštudovaných ľudí mohli zamestnávať, čiže by vychovávali svojich budúcich zamestnancov. Vzájomným prepojením systému odborného vzdelávania a participácie inštitúcií rezortu kultúry na vzdelávacom procese by dochádzalo k monitorovaniu potrieb trhu práce a zamestnávateľov v oblasti kultúry a zároveň aj regulovaniu počtu žiakov a študentov, aby nebol trh práce zbytočne presýtený absolventmi študijných odborov, v ktorých nenájdu uplatnenie. Súčasťou spolupráce inštitúcií pôsobiacich v rezorte kultúry a vzdelávacích inštitúcií by mala byť aj propagácia študijných odborov, najmä tých, o ktoré nie je záujem na školách, avšak na trhu práce sú personálne nedostatočne zastúpené.

Uvedené zámery si budú vyžadovať nielen legislatívne zmeny, efektívny systém financovania, ale najmä úzku spoluprácu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ostatných ministerstiev a ústredných orgánov štátnej správy, orgánov územnej samosprávy, zamestnávateľov ako aj iných inštitúcií, aby bolo možné dosiahnuť cieľ vytvorenia kvalitného a efektívneho systému odborného vzdelávania, ktoré bude môcť v krátkom čase reagovať na zmeny potrieb trhu práce a zároveň bude svojou kvalitou porovnateľné s inými, najmä európskymi, štátmi.